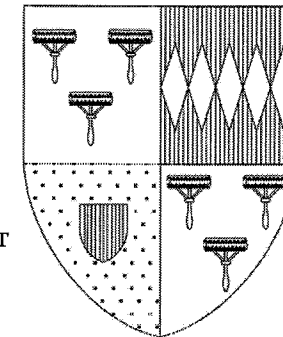

Vierendeling van wapens en niet-wapenvoerende grootouder

Pieter Donche

DNLANGS ZAGEN WE VOLGEND GEVIERENDEELD wapenschild¹: in 1 & 4: VAN DER BURCH, 2: VAN DER MEERSCH, 3: VAN DE WATERLEET. Hoe moeten we dit wapenschild interpreteren? Het betrof het wapen van een ongehuwde man, dus verwezen de andere wapens allicht naar zijn grootouders. Zijn moeder was een van der Meersch (bevestigd door archiefstukken), en de moeder van de moeder een van de Waterleet volgens oude genealogieën. De oude genealogieën vermelden niet de familenaam van de moeder van de vader.

1. VAN DER BURCH

2. VAN DER MEERSCH

3. VAN DE WATERLEET

4. VAN DER BURCH

In een klassieke vierdeling worden in de kwartieren 1 en 4 (de eerste 'diagonaal') de wapens van de vader vermeld, in 2 en 3 (de tweede diagonaal) die van de moeder. Wat als men een generatie verder wil gaan en de wapens van de vier grootouders wil voorstellen? Men zou het wapen onderaan elke diagonaal kunnen vervangen door het wapen van de resp. grootmoeders. Dus in de kwartieren 1: GVP, 4: GMP, 2: GVM, 3: GMM (de afkorting GVP staat voor: grootvader paterneel, enz...).

Past men de bovenstaande regels toe dan zou GMP (in 4) ook 'van der Burch' moeten zijn. M.a.w. de grootvader van de wapendrager zou gehuwd zijn met

iemand van de eigen familieclan. Dit leek echter onwaarschijnlijk en net iets te veel toeval...

Bestaat er misschien nog een andere uitleg? Bijvoorbeeld stel dat men aan de eerste diagonaal helemaal niet wilde raken (dus tweemaal het wapen van de wapendrager behouden), maar enkel raken aan de tweede diagonaal? Dan zouden daar de wapens van de twee voornaamste grootouders moeten staan, resp. in 2: GVM en GMP: in de (foutieve) middeleeuwse overtuiging dat kinderen enkel de biologische erfgenaam zijn van hun vader en niet van de moeder, heeft GVM voorrang op beide grootmoeders en van die twee grootmoeders is dan weer GMP de meer belangrijke. Dus GVM zou horen in 2 en in 3 dan GMP. Voor kwartier 2, GVM klopt dit (van der Meersch), maar niet voor GMP in 2, want in 3 staat GMM. Men zou eventueel kunnen opmerken dat de familie van GMM misschien zo voornaam was dat zij de familie van GMP zou verdrongen hebben, maar genealogisch zijn er geen overtuigende aanwijzingen dat dit het geval is. Dus ook dit is geen bevredigende verklaring.

We hadden eigenlijk verwacht dat we in de klassieke repertoria van de technische heraldiek regels beschreven zouden zien voor vierdeling met de wapens van vier grootouders, maar dit viel tegen: Pama, *Prisma van heraldiek & genealogie*, 1969 & 1990 en Nagtegaal, *Heraldisch Vademecum*, 2003 lieten verstek gaan... Ook Warlop, *Heraldiek*, 1985 liet ons op onze honger. Neubecker, *Elseviers gids van de Heraldiek*, 1981 bevatte wel een hoopgevende titel van een hoofdstuk 'Combinatie van Wapens' met zelfs een zestal regels, maar toch geen voor afbeelding van vier grootouders...

Uiteindelijk vonden we – waar we het eigenlijk het minst verwachtten – een antwoord. In von Volborth, *Heraldry*, 1981, een werk dat toch vooral het kunstzinnige aspect van de heraldiek tot onderwerp heeft, vonden we op pagina 91 iets over *Marshalling in Spain and Great Britain*. De regels gegeven voor wapenverdeling in Spanje bleken niet toepasbaar want ze betreffen alleen echtparen, maar voor Groot-Brittannië waren er wel voor grootouders. Onder nr. 636 wordt het eerste hierboven al vermelde systeem beschreven. Maar in ons geval is vooral de opmerking die erna volgt van belang: *Should one of the grandparents have no coat of arms, then the principal arms (1) can be repeated in the fourth quarter.*²

Slaan we de oude handschriftelijke genealogieën van der Burch er op na, dan blijkt dat nooit de naam van de GMP vermeld wordt, zelfs geen voornaam.

Als de familienaam van die GMP onbekend is kunnen we ook niet verifiëren of deze familie geen wapen gebruikte. Maar nu mag men toch wel aannemen dat elke kleinzoon toch wel de familienaam (en bijgevolg het wapen als de familie wapenvoerend is) van zijn beide grootmoeders zou kennen... Men zou alsnog kunnen opmerken dat dit eventueel niet het geval zou zijn als een ouder onwettig geboren was. Maar een onwettig geboren kind wordt toch meestal door de moeder opgevoed. Een onbekende grootouder te wijten aan een onwettige geboorte zou eerder een grootvader dan een grootmoeder zijn. Daar komt nog bij dat in de late middeleeuwen onwettige geboortes wijdverspreid waren en bastaarden zeker niet werden verstopt.³ Dus ook deze verklaring: onbekende GMP, lijkt weinig aannemelijk.

De meest eenvoudige verklaring is dus dat de grootmoeder paterneel geen familiewapen had en de lege plek in 4 opgevuld werd door een herhaling van het wapen in 1. De regel voor Groot-Brittannië werd dus ook in Vlaanderen, althans in dit geval toch, toegepast...

Probleem van de baan? Niet helemaal wat ons betreft.

Er valt o.i. toch nog wat commentaar te geven op die regel voor niet-wapenvoerende voorouder. De zin van von Volborth eindigt met *in the fourth quarter*, 'in het vierde kwartier'. Het 'vierde' kwartier is het kwartier (heraldisch) links onder. In ons concrete voorbeeld is de niet-wapenvoerende voorouder toevallig GMP, een voorouder die normaal ook in dat vierde kwartier zou staan als die wel wapenvoerend was.

Maar er zijn natuurlijk nog twee andere mogelijke gevallen, nl. GVM niet-wapenvoerend (GMP en GMM wel) of GMM niet-wapenvoerend (GMP en GVM wel). In elk van de gevallen, wie komt er dan in kwartier 2, resp. in kwartier 3?

Puur geometrisch zijn er voor elk geval twee mogelijke schikkingen:

- 1) GVM niet-wapenvoerend: 1a) in 2: GMP en in 3: GMM of 1b) net andersom.
- 2) GMM niet-wapenvoerend: 2a) in 2: GMP en in 3: GVM of 2b) net andersom.

We merken op dat in elk van de mogelijke schikkingen er minstens één (1a: GMP, 2b: GMP) en soms zelfs twee (1b: GMP en GMM, 2a: GMP en GVM) wapens staan in kwartieren waar zij nooit zouden staan als alle grootouders wapenvoerend waren ...

Zou het niet logischer zijn dat opvulling met het hoofdwapen steeds daar zou gebeuren waar zich de niet-wapenvoerende voorouder situeert en dat iedere andere voorouder gewoon op zijn natuurlijke plaats blijft staan? Of bedoelt von Volborth ook inderdaad dit laatste, maar dan is zijn zin wel verkeerdelijk geformuleerd... dan zou hij het moeten hebben over *empty quarter* i.p.v. *fourth quarter*.

Eindnoten

1. J.O. HAND, C.A. METZGER, R. SPRONK, *Prayers and Portraits. Unfolding the Netherlandish Diptych*, National Gallery of Art, Washington & The Yale University Press, (New Haven and London, 2006), p. 270.
2. VON VOLBORTH geeft onder nr. 637 nog een alternatief voor de heraldische behandeling van een not-armigerous grandparent (niet-wapenvoerende grootouder), nl. gedeeld en II doorsneden, maar een dergelijke schikking is hier niet gebruikt. (*n.v.d.r.* Het boek *Heraldry, customs rules and styles*, geciteerd door de auteur, bestaat ook in het Nederlands voor wie het Engels niet zo goed meester is. Het heet gewoon *Heraldiek* en werd uitgegeven door De Bataafsche Leeuw (Amsterdam/Dieren, 1985).)
3. Bastaarden gingen door het leven onder de familienaam van hun natuurlijke vader en zij gebruikten zijn wapenschild (met een heraldische modificatie om de bastaardij aan te duiden (bastaardstreep, stamwapen in een vrijkwartier, enz...) maar zelfs ook soms zonder enige modificatie).